

Robert Hasselbusch

Album Baltruschata : zbiór zdjęć funkcjonariusza gestapo

Niepodległość i Pamięć 22/3 (51), 412-416

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

przypadkach te w Wikipedii są znacznie obszerniejsze i bardziej dokładne. Od lat trwa dyskusja na temat przydatności Wikipedii np. dla studentów czy uczniów. Przeciwnicy, głównie ze świata nauki, uważają, że Wikipedia jest niewiarygodna, gdyż tworzą ją amatorzy, korzystanie z Wikipedii jest więc ryzykowne i dlatego ma sens wydawanie takich leksykonów, jak tutaj omawiany, bo mają one stempel naukowy. Jednak twórcy Wikipedii dokonali w ostatnich latach znaczącego postępu. Hasła są ciągle uzupełniane, wyposażane w obszerną bibliografię i przypisy, dzięki którym można wątpliwe kwestie sprawdzić. Encyklopedie i leksykony takiej przewagi nie mają – znam hasło „Roman Dmowski” w Wielkiej Encyklopedii Powszechnej, w którym znajdują się w jednym zdaniu dwa rażące błędy w tytułach

jego czołowych dzieł. I jest to powielane w kolejnych edycjach. Błąd wydrukowany funkcjonuje po wsze czasy, błąd w Wikipedii może być skorygowany w ciągu kilku minut. Na tym polega jej przewaga. Dlatego mam obawę, że omawiany tutaj leksykon, nie umniejszając jego wielkiego znaczenia merytorycznego, będzie miał ograniczony zasięg. Student czy uczeń sięgnie raczej do Wikipedii, dobrze, jeśli zrobi to mądrze. Taki jest znak naszych czasów.

Jan Engelgard

Warszawa walczy 1939–1945. Leksykon, (red. naukowy-koordynator **Krzysztof Komorowski**, Fundacja Warszawa Walczy 1939–1945 (przy współpracy BELLONA SA), Warszawa 2014, ss. 999.

Album Baltruschata – zbiór zdjęć funkcjonariusza gestapo

Staraniem Instytutu Pamięci Narodowej oraz Niemieckiego Instytutu Historycznego w Warszawie zostało wydane źródło o szczególnie istotnym znaczeniu poznawczym dla okresu okupacji hitlerowskiej ziem polskich. Jest to album ze zdjęciami zatytułowany *Kariera SS-Oberscharführera Hermanna Baltruschata 1939–1943. Album*

fotograficzny funkcjonariusza Einsatzgruppe i Geheime Staatspolizei na ziemiach polskich wcielonych do Rzeszy.

W związku z niedawnym ukazaniem się opisywanego źródła 21 kwietnia 2015 roku odbyła się w Niemieckim Instytucie Historycznym w Warszawie dyskusja panelowa przybliżająca okoliczności

wydania publikacji. Wzięli w niej udział historycy zaangażowani w projekt, czyli dr Jochen Böhler – w latach 2000–2010 pracownik naukowy Niemieckiego Instytutu Historycznego, obecnie zatrudniony na Uniwersytecie Friedricha Schillera w Jenie, specjalizujący się przede wszystkim w historii Trzeciej Rzeszy i zbrodniach hitlerowskich w okupowanej Europie, autor m. in. publikacji o zbrodniach Wehrmachtu i Einsatzgruppen w Polsce; prof. dr hab. Bogdan Chrzanowski – prodziekan Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego, badacz polskiej konspiracji niepodległościowej na Pomorzu, autor m. in. pracy pt. *Związek Jaszczurczy i Narodowe Siły Zbrojne na Pomorzu 1939–1947. Nieznane karty pomorskiej konspiracji*; dr hab. Jacek Zygmunt Sawicki – pracownik Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, badacz zajmujący się tematyką Powstania Warszawskiego; Tomasz Stempowski – kustosz w Biurze Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów IPN, którego zainteresowania badawcze dotyczą m. in. fotografii historycznej. Moderatorem dyskusji była dr hab. Ruth Leiserowitz, zastępca dyrektora Niemieckiego Instytutu Historycznego w Warszawie.

Spotkanie poświęcone albumowi Baltruschata rozpoczęło się

od wyświetlenia filmu dokumentalnego z 1963 roku zatytułowanego *Powszedni dzień gestapowca Schmidta*, w reżyserii Jerzego Ziarnika. W zamyśle organizatorów projekcja dokumentu sprzed ponad 50 lat miała ukazać stan wiedzy na temat opisywanego zbioru fotografii, jaki utrzymywał się do momentu jego niedawnego wydania. Fabuła filmu Ziarnika, pokazująca brutalność działań gestapo – aresztowania, egzekucje i mordy dokonywane na okupowanych ziemiach polskich, opiera się bowiem na zdjęciach z klasy, który dotychczas nazywano „Albumem Schmidta”. Historia, jak i zawartość tego zbioru fotografii, są niezwykle ciekawe. Oba zagadnienia zostały poruszone w trakcie dyskusji, która rozpoczęła się po projekcji filmu Ziarnika. W szerszym zakresie są one natomiast ujęte w tekstach, stanowiących swoisty komentarz naukowy do wydanego albumu. Wydawnictwo pod tytułem *Kariera SS-Oberscharführera Hermana Baltruschata 1939–1943. Album fotograficzny funkcjonariusza Einsatzgruppe i Geheime Staatspolizei na ziemiach polskich wcielonych do Rzeszy* to bowiem nie tylko zbiór zdjęć wykonanych przez gestapowca w latach okupacji, ale również wprowadzenie autorstwa dr. hab. Jacka Zygmunta Sawickiego oraz artykuły: dr. Jochena Böhlera

Funkcjonariusze Gestapo oraz ich placówki występujące w albumie i Tomasa Stempowskiego „Bezinteresownie wyznaczony cel”. Udział niemieckiej Tajnej Policji Państwowej w represjonowaniu ludności polskiej, eksterminacji Żydów oraz zwalczaniu konspiracji na ziemiach polskich wcielonych do Rzeszy Niemieckiej od września 1939 r. do grudnia 1943 r. w albumie SS-Oberscharführera Hermanna Baltruschata. Poza przytoczonymi tekstami właściwy zbiór fotografii poprzedza również nota edytorska oraz opis poszczególnych zdjęć. Obok stojącej na wysokim poziomie redakcji oraz szczegółowego komentarza naukowego, konieczną do odnotowania zaletą publikacji jest fakt, że została ona wydana w trzech językach: polskim, niemieckim i angielskim.

Jak możemy przeczytać we wprowadzeniu dr. Sawickiego opisywany album został odnaleziony w 1945 roku w jednym z poznańskich mieszkań, w którym mieszkał SS-man Schmidt. Ponieważ nazwisko to znajduje się również jako podpis pod jednym ze zdjęć, omyłkowo uznano za właściciela tego zbioru fotografii wspomnianego gestapowca. „Album Schmidta” znalazł się następnie w zbiorach Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce, a obecnie stanowi część zasobu Biura Udostępniania

i Archiwizacji Dokumentów IPN. Jako źródło był dotychczas wykorzystywany w pracach śledczych i badawczych. Koncepcja wydania albumu narodziła się wraz z pojawieniem się przekonania o możliwości ustalenia wielu nowych informacji. W tym zakresie pomocne okazały się dokumenty niemieckie, między innymi akta osobowe SS, przechowywane w archiwum federalnym w Berlinie. Zagadnienie to poruszył w czasie spotkania i szerzej omawia w swoim artykule dr Böhler. Teczki personalne poszczególnych członków tej formacji zawierają zdjęcia osobowe, które porównano z zamieszczonymi w albumie. Fotografie ułożone są chronologicznie i tworzą jakby cztery części składowe. W ten sposób album, o czym pisze dr Sawicki, obrazuje poszczególne etapy kariery jego autora w strukturach hitlerowskiego aparatu terroru w czasie kampanii wrześniowej oraz na okupowanych i włączonych do Rzeszy ziemiach polskich. Fotografie oraz podpisy pod zdjęciami pozwalają określić dokładnie czas, miejsce oraz wykonywaną działalność. Na podstawie tych informacji stało się możliwe ustalenie nazwy i numeru formacji bądź placówki oraz jej składu osobowego. Z kolei dysponując personaliami można było porównać zdjęcia z albumu z tymi przechowywanymi w teczkach

osobowych SS w archiwum federalnym w Berlinie. Tym sposobem z 50 gestapowców pojawiających się na kartach albumu ustalono personalią 23 z nich. Dodatkowe wskazówki, w tym przede wszystkim dedykacja na jednym z ostatnich zdjęć, pozwoliły stwierdzić, że faktycznym właścicielem zbioru fotografii był SS-Oberscharführer Hermann Baltruschat.

Zidentyfikowany autor albumu, jak dowiadujemy się z wprowadzenia dr. Sawickiego, urodził się w 1907 roku w okolicach Kłajpedy. Od 1928 roku pracował w strukturach policyjnych, początkowo w Schutzpolizei. Po przejściu władzy w Niemczech przez narodowych socjalistów wstąpił do NSDAP. Od 1937 roku pracował w Geheime Staatspolizei (Gestapo), początkowo pełnił służbę w Tylży. W czasie kampanii wrześniowej był członkiem V Grupy Operacyjnej (Einsatzgruppe V). Wspomniane formacje posuwały się na tyłach wojsk niemieckich i na zajętych terenach zajmowały się fizyczną eksterminacją przedstawicieli polskiej inteligencji oraz osób pochodzenia żydowskiego. Od maja 1940 roku pracował w placówkach gestapo na przyłączonych do Trzeciej Rzeszy ziemiach polskich, kolejno były to: Kutno, Inowrocław i Poznań. Zginął w Poznaniu w 1945 roku po wkroczeniu do miasta oddziałów Armii Czerwonej.

Na kartach albumu Baltruschata, o czym informuje nas wprowadzenie dr. Sawickiego, możemy więc prześledzić kolejne etapy wojennej kariery i działalności funkcjonariusza średniego szczebla niemieckich organów policyjnych, Einsatzgruppe i gestapo, które obejmują lata 1939–1943. Opisany zbiór zdjęć, który zawiera 380 fotografii, to wyjątkowe i niezwykle ciekawe źródło historyczne. Album ukazuje, co szczegółowo omawia w swoim artykule Tomasz Stempowski, pracę operacyjną gestapo na zajętych i przyłączonych do Trzeciej Rzeszy ziemiach polskich. Zdjęcia ilustrują, między innymi, działania represyjne gestapowców mające na celu zwalczanie polskiego podziemia niepodległościowego oraz prześladowanie ludności polskiej i żydowskiej. Na kolejnych stronach albumu możemy prześledzić różne aspekty tej zbrodniczej działalności, na przykład akcje aresztowania, posiedzenia sądów doraźnych oraz publiczne egzekucje. Podpisy pod zdjęciami, na co zwrócił uwagę między innymi Stempowski, pozwalają nam bliżej poznać motywy, którymi kierował się sprawca. Komentarze dotyczące poszczególnych fotografii, takie jak: „Polscy podludzie, którzy zamordowali 60 000 folksdojczów” bądź „Skuci bandyci” czy „Kara była surowa,

ale sprawiedliwa”, ukazują nam punkt widzenia gestapowca. Będąc bezpośrednim wykonawcą zbrodniczej polityki jest on przekonany o słuszności swoich czynów i usprawiedliwia podejmowane działania. Obok fotografii ilustrujących tę „codzienną pracę” gestapowców, album zawiera również zdjęcia ukazujące inne wydarzenia z życia Baltruschata, takie jak na przykład: zjazd Hitlerjugend, odwiedziny miejsc pochówku niemieckich żołnierzy czy wspólne biesiadowanie ze współpracownikami po zakończonej służbie.

Wydawnictwo *Kariera SS-Oberscharführera Hermannna Baltruschata 1939–1943. Album fotograficzny funkcjonariusza Einsatzgruppe i Geheime Staatspolizei na ziemiach polskich wcielonych*

Biografia Józefa Stalina

Profesor Eugeniusz Duraczyński, wybitny znawca dziejów Polski czasów drugiej wojny światowej, przekazał nam do studiowania dzieło swego życia – *Stalin twórca i dyktator supermocarstwa*.

Do walorów recenzowanego dzieła zaliczam:

- szerokie uwzględnienie literatury rosyjskiej i anglosaskiej;
- zapoznanie czytelnika polskiego z kontrowersjami historyków polskich i zachodnioeuropejskich

do Rzeszy pozwala nam przeniknąć w struktury i prześledzić powszednią działalność funkcjonariuszy gestapo. Publikacja zawierająca bogaty materiał ilustracyjny oraz szczegółowy komentarz naukowy powinna wzbudzić zainteresowanie wszystkich zajmujących się tematyką II wojny światowej oraz okresem okupacji niemieckiej.

Robert Hasselbusch

Kariera SS-Oberscharführera Hermannna Baltruschata 1939–1943. Album fotograficzny funkcjonariusza Einsatzgruppe i Geheime Staatspolizei na ziemiach polskich wcielonych do Rzeszy, red. Jacek Zygmunt Sawicki, IPN, Warszawa 2014, ss. 251.

z rosyjskimi w sprawie oceny biografii Stalina;

- dążność do obiektywizmu przez pokazanie osiągnięć cywilizacyjnych Związku Sowieckiego w epoce stalinowskiej, przy jednoczesnym podkreśleniu społecznych kosztów i brutalnych, antyhumanitarnych, terrorystycznych metod;
- pokazanie mechanizmu narodzin supermocarstwa sowieckiego i wpływu na ten mechanizm zdolności dyplomatycznych Stalina